

Gelibolu Barış Parkı'nda barış değil savaş çığırtkanlığı

Çanakkale gerek deniz, gerekse kara geçişleri açısından insanlık tarihi boyunca önemi dolayısıyla, iktidarlar tarafından her dönem sahip olunması ve üzerinde savaşılması gereken alan olarak görüldü. Homeros'un İlyada efsanesine konu olan Troia Savaşı ile yüzyıl başındaki birinci paylaşım savaşlarının fitilini yakan Çanakkale Savaşı, Çanakkale ve civarında yaşandı. Bu topraklar hâlâ savaşın sıcak yüzünü hissetmekte, savaş ve savaş alanları üzerinden yapılan sığ siyasetin sahnesi haline getirilmekte. Gelibolu Milli Parkı, bugün tersi bir savaş çığırtkanlığına dönüştü.

Mimar İsmail Erten, ISEM Mimarlık Ltd. Şti., Çanakkale, iserten@yahoo.com

Gelibolu Milli Parkı'nda planlama serüveni: Yangından önce: Yaklaşık 33.000 hektarlık Gelibolu savaş alanları 1973 yılında milli park ilan edilir. 1981 yılında, Orman Bakanlığı tarafından hazırlanan ve yürürlüğe giren mastır plan, daha çok orman alanları ve doğal çevrenin düzenlenmesi esaslarını oluşturur. Öbür yandan Kültür Bakanlığı tarafından ve aynı dönemlerde, Milli Park'ın birçok bölgesine hızla anıt dikilmeye, şehitlik yapımına başlanır. Bir taraftan ağaçlandırma çalışmaları, di-

ğerk taraftan bölgenin bütünselliği olmayan anıtlarla doldurulması kavramsal kaymaların oluşmasına yol açar. Yangından sonra: 1994 yılındaki büyük yangın ve sonrası gelişmeler, Gelibolu yarımadasının tekrar irdelenmesinin de vesilesi olur. Hızla yanan ormanların ağaçlandırılması girişimleri, doğal topografyayı bozduğu, savaş alanlarının algılanmasını engellediği yönünde eleştirileri gündeme getirir. Bu eleştirilere bölgede savaşmış çeşitli devletlerin yetkilileri de katılınca, merkezi düzeyde bölgenin bütüncül olarak ele alınması gereği ortaya çıkar. Dönemin cumhurbaşkanı Süleyman Demirel himayelerinde, merkezi hükümetin ilgili bakanlık ve birimleri bir araya gelip, Mimarlar Odası'nı da tartışmaya katarak, nasıl bir düzenleme yapılması üzerine arayışlar başlar.

Öbür yandan, bu alanın planlanmasında temel fikir barış olacaktır. Yine tüm katılan projelerin değerlendirilmesi ve ödül seçimi için uluslararası bir jüri belirlenir. 121 ekip proje sunar (1997). 1998 Mayıs ayı sonunda yarışma sonuçları jüri tarafından açıklanır. Proje yarışmasının birincisi Norveçli Lasse Brogger, Anne-Stine Reine olmuştur. Norveçli ekibin gözetiminde yarışmayı kazanan fikir projesinin ete kemiğe büründürülmesi, yani Uzun Devreli Gelişme Planı haline getirilmesi işini, Prof. Dr. Raci

Bademli Hoca ve ekibi, ÖDTÜ Döner Sermayesi adına sürdürür. Plan 23.12.2003 tarihinde onaylanır. Raci Hoca yeni bir anlayış yaratıcısı olarak artık aramızda değil, kansere yenik düştü. Fakat her belgede ve projede anısı bulunuyor.

Süreç burada bitmiyor. Ana ilke ve hedefleri üst planla belirlenen Milli Park'ın, alt çalışmalarının yapılması danışmanlığı 2004 yılı başlarında ihale edildi. İhaleyi kazanan firmadan şu çalışmalar istendi:

1) 8 adet ana planın nasıl elde edileceği ve yapılacağına ilişkin fizibilite raporu. Bu ana planlar: Tanıtım, müzeler, kaleler ve tabyalar, ulaşım altyapısı, su, çöp, atık su ve diğer ekonomik faaliyetler.

2) 10 adet proje ve teknik hizmetler şartnamelerinin hazırlanması: Kabatepe simülasyon ve sunum merkezi, Seddülbahir kalesi deniz muharebeleri tanıtım merkezi ve forum alanı, Alçıtepe alt tanıtım merkezi çocuk ve gençlik köyü, ziyaretçi dinlenme noktaları, Tabyaların restorasyonu ve tekniğine uygun işlevlendirilmeleri, Şehitler abidesi şehitler belgeligi müzesi, Bigalı Atatürk müzesi, Kabatepe müzesi ve Çamburnu müzesi, Peyzaj düzenleme projeleri, ziyaret yolları, katı atık düzenli depolama tesisi ve transfer istasyonları, bilgi işlem merkezi.

Danışman firmanın tüm bu hizmetleri yürütürken bağlı kalacağı belge, Uzun Devreli Gelişme Planı ve raporlarıdır.

ÇELİŞKİLER VE YANLIŞLIKLAR

Sizlere 10 yılı aşkın bir sürecin serüveninden bahsettim. Tam da "artık sonlara yaklaşıyor" derken önümüze çelişkiler yumağı ve yan-

Yol çalışmaları

lışıklar silsilesi çıkıyor.

Birinci yanlış: Planlamanın temel anlayışı ve bütünselliği gözetilmeden, parçacı/mevzii yatırımlar gerçekleştiriliyor. Bunların bazıları: Anıt ve civarının düzenlenmesi, yeni şehitliklerin inşası, Alçıtepe ile anıt civarına yeni otoyolların yapılması, Anzak koyu ile Haintepe civarındaki yol

genişletme ve yapım çalışmaları, Kilye koyu ana tanıtım merkezinin yapılması, Kale ve Tabyaların restorasyonları, Kilitbahir, Seddülbahir ve Alçıtepe köylerinin imar planlarının ihalesi vb. kalkınmacı zihniyet açısından, yapılan her yatırımın iyi ve doğru olduğu savlanıyor. Öbür yandan, karar verici iktidarlar, yapılanın "uzun devreli gelişme planı"na uygun olduğunu iddia etmekte.

Fakat doğru gibi gözükten durumlar aldatıcı ve evrensel planlama ilkelerine aykırıdır. Bu yanlışlık bir örnekle açıklanabilir. Gelibolu Barış Parkı'nda parçacı birçok yol yapılmakta. Bu yolların her biri tahrip edici, doğal ve tarihsel topografyayı bozan yollardır. Yolun parçacı boyutunu düşündüğünüzde bunun vazgeçilmez olduğu gözükülebilir. Yani

Uzun Devreli Gelişme Planı, bu bölgenin özel araç ve lastik tekerlekli motorlu araçlardan arındırılmasını öngörmekte, yürüyüş ve bisiklet yolları, at gezi parkurları, toplu taşıma ve ring yolları, hatta kirlenmeyen hafif raylı sistem önerileri sıralarken Milli Park otoyol parkurlarıyla donatılıyor...10 yıllık çalışmaların önemli ilkelerinden birisi de bu alanların barışı simgeleyecek düzenlemelerle korunmasıdır. Sükunet, huzur ve barış, Milli Parkı gezen herkesin sonuçta edindiği bir kavram olmalıydı. Bu alanlar şimdilerde, savaş çığırtkanlığıyla manevi duyguların abartıldığı, diğer taraftan ise turizmin aracı haline dönüşen ideolojik ifade alanlarıdır.

tüncül olarak ele alınması gereği ortaya çıkar. Dönemin cumhurbaşkanı Süleyman Demirel himayelerinde, merkezi hükümetin ilgili bakanlık ve birimleri bir araya gelip, Mimarlar Odası'nı da tartışmaya katarak, nasıl bir düzenleme yapılması üzerine arayışlar başlar.

ULUSLARARASI FİKİR PROJESİ

Tüm bu arayış ve tartışmaların sonunda, uluslararası "fikir yarışmasıyla" bölgeye yeni kimlik aranması kararı verilir (1996). Mimarlar Odası tüm süreci koordine etme görevini Prof. Dr. Raci Bademli'ye önerir. Raci Hoca bu öneriyi reddetmez, ülkenin aydınları ve akademisyenleriyle bir dizi toplantı yapılır. Yarışmaya genel çerçeve çizilir, buna göre düzenlenecek yarışma Uluslararası Mimarlar Birliği (UIA) koşullarında ve uluslararası katılımla gerçekleştirilecektir.

Çanakkale Şehitlik

Anzak koyuna gitmek için; ya denizi dolduracaksınız ya da 30-40 metrelik dağın yarısını yok edeceksiniz. Eğer bu bölgenin tüm ulaşım sistemi planlanır ve tahribin boyutu görümlere farklı alternatifler araştırılmazsa, dayatılan durumun doğru gibi gösterilmesi kaçınılmazdır. Yani işin yönteminde yanlışlık var.

Oysa, fikir projelerinin birinci seçilene ve eldeki Uzun Devreli Gelişme Planı, bu bölgenin özel araç ve lastik tekerlekli motorlu araçlardan arındırılmasını öngörmekte, yürüyüş ve bisiklet yolları, at gezi parkurları, toplu taşıma ve ring yolları, hatta kirletmeyen hafif raylı sistem önerilerini sıralamaktadır. Bu önerileri yok farz etmek, Milli Parkı otoyol parkurlarıyla donatmak, motorlu araç cehennemine dönüştürmek, bir fiil Uzun Devreli Gelişme Planı'na aykırı davranmanın kanıtıdır.

İkinci yanlış ise; Barış ve Barış Park'ı kavramı unutturulmak isteniyor. Planlama serüveninde de belirtildiği gibi; 10 yıllık çalışmaların önemli ilkelerinden birisi bu alanların barışı simgeleyecek düzenlemelerle korunmasıdır. Sükûnet, huzur ve barış, Milli Parkı gezen herkesin sonuçta edindiği bir kavram olmalıdır. Bu alanlar şimdilerde, bir taraftan işlevsel karmaşanın ve şantiye görünümünün diz boyu yaşandığı, bir taraftan savaş çığırkanlığıyla manevi duyguların abartıldığı, diğer taraftan ise turizmin aracı haline dönüşen ideolojik ifade alanlarıdır.

BARIŞÇI DEĞİL SAVAŞÇI

Her ideoloji, kendine ait bir sanal dünyayı inananlarına Gelibolu Savaş Alanları üzerinden ifadelendirmekte. Bir taraftan İslamcılar din temelli ideolojileri, bir taraftan Türkçüler ırkçılık temelli ideolojileri, diğer taraftan ulusalcılar devlet temelli ideolojileri Gelibolu Savaşı ve savaş alanları üzerinden beslemekte. Savaş üzerinden yapılan bu tür ideolojik beslenmeye, son dönem inşa edilen fiziki düzenlemeler de altlık oluşturmaktadır. Şehitlikler, Anıtlar, yapısal düzenlemeler, sergilemeler ve diğer fiziki düzenleme ve inşaatların teması, savaşı ve savaş çığırkanlığını abartılı yüceltmek üzerine kurgulanıyor. Yaratılan bu durum, 10 yılı aşkın emeklerle oluşan "Barış ve Barış Parkı" kavramına ve onun somut sonucu olan fikir projesi ile Uzun Devreli Gelişme Planı'nın anlayışına ve bizzat varlık gerekçesine aykırı davranmanın kanıtıdır.

Gelibolu Barış Parkı'nda, siyasi iktidarı da muhalefeti de "barış" talep etmiyor.

Aktif/reel siyaset içinde yer almayan, iktidar talep etmeyen ve çalışmalarını iktidar dışı alanlarda sürdüren kesimlerin yöntemi kuşkusuz farklılık içerecektir. Bu kesimlerin çalışma yönteminde temel belirleyici aks, kazanılmış evrensel değerlerdir. İnsanlık tarihiyle koşut birikimlerin sonucu olan evrensel değerler bizlere göstermektedir ki; "bütüncül planlama" ile "barış" insanlık için çok önemli ve vazgeçilmez bir değerdir. Dünya sağduyusu, bu 2 kavramın aksini uygulayanların yanlış yaptığını saptar.

Gelibolu Milli Parkı, 1994 ile 2002 yılları arasındaki kadar "barışa" yakın olmamıştı. Ve Gelibolu Milli Parkı'nda 2002-2008 yılları arasındaki kadar "savaş çığırkanlığı" yapılmamıştı. Kendisinden başka herkesi düşman olarak gören ideolojik yaklaşımlar, gittikçe tırmanmakta ve "barış" kavramını yok etmekte.